

ЕКОНОМІКА ГАЛУЗЕЙ ГОСПОДАРСТВА

*С. Підгородецька,
завідувач кафедри економічної
теорії
та підприємництва ХІУП,
кандидат економічних наук,
доцент*

ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКОМ АПК

Економічні процеси, які відбуваються в нашій країні, вимагають обґрунтування та дослідження ролі держави в ринковій економіці в цілому та в агропромисловому комплексі зокрема.

Розвиток АПК за останні 10 років показав, що однією із причин його відставання є недостатній рівень державного регулювання цієї найголовнішої народно-господарської галузі.

Сільське господарство має специфіку функціонування, що вимагає державного регулювання. Так, пропозиція сільськогосподарської продукції і, зокрема, землеробства, залежить не тільки від динаміки цін і доходів виробників, але і від природно-кліматичних умов.

Необхідно врахувати те, що співвідношення цін реалізації і витрат у довготерміновому періоді, як правило, складається не на користь виробників. Потреба державного регулювання агропромисловим комплексом обумовлена наявністю конкурентного середовища в сільському господарстві і високим ступенем монополізації в ресурсозабезпечувальних переробних сферах.

Особливістю є те, що для значної частини ринків сировини характерні суттєві періодичні коливання, що виходить за межі того максимуму, який дозволяє нормально функціонувати більшості виробників.

Необхідність державного регулювання обумовлена також низькою привабливістю інвестування аграрного виробництва через специфіку відтворювального процесу. Також неможливо відкинути і такий фактор, як особливість формування соціальної інфраструктури села.

В усіх цих випадках виникає необхідність у спеціальному державному регулюванні. Візьмемо хоча б деякі вище названі фактори і більш детально та аргументовано розглянемо їх.

Сільськогосподарський виробник, засіваючи певну площу під ту чи іншу культуру, тільки приблизно може знати майбутню врожайність, виходячи з даних про середню врожайність та додаткові вкладення для покращення родючості землі. Погода може внести значні зміни. Якщо продукції буде значно менше, ніж очікувалось, то ринкові ціни можуть підвищуватись, і виробник не тільки нічого не втратить, а може отримати вищий дохід від очікуваного. Якщо урожай отримано високий, то в даній ситуації дохід не обов'язково зростатиме, тому що може спостерігатися падіння цін. Особливо великі коливання цін на товари, що користуються нееластичним попитом, до яких відносяться більша частина продукції землеробства в помірній зоні – це картопля, зернові, овочі. Сільськогосподарські виробники, як правило, не в змозі робити додаткові витрати на збереження цієї продукції, тому вимушені реалізувати її за нижчими цінами.

Таким чином, одним із головних напрямів державного регулювання сільсько-господарського виробництва є регулювання цін.

У всіх розвинутих країнах найбільша частка державних коштів спрямована в аграрний сектор для зменшення ринкових коливань та підтримки відповідного рівня цін. Сільське господарство, з його великою кількістю незалежних виробників, в країнах з розвинутою ринковою економікою наближається до моделі вільної конкуренції. Одночасно, коли сільськогосподарські виробники бажають придбати промислові товари, такі як, наприклад, паливо, добрива, сільськогосподарські машини, їм протистоять промислові підприємства, які функціонують, як правило, в умовах олігополії. Ціни на засоби виробництва для сільськогосподарських виробників коливаються мало і мають тенденцію до систематичного зростання і в довготерміновому періоді ціни на сільськогосподарську продукцію значно вищі. Це веде до утворення так званих "ножиць цін".

Така ситуація викликає необхідність коригування гарантованих державою цін, індексуєчи їх до так званого "паритету". За паритет приймають деяке вихідне співвідношення між сільськогосподарськими і промисловими цінами, яке є прийнятним, а фіксована ціна підвищується по мірі зростання паритету. До цінового аспекту як однієї із проблем відносин паритету, необхідно також віднести і те, що для сільськогосподарських виробників характерна іммобільність ресурсів, яка зумовлена низькими темпами переливу капіталу.

В цілому для оцінки стану паритетності необхідний комплексний підхід, що врахував би не тільки індекси цін, а й темпи приросту та інші показники. При підтримці цінового паритету державою ціни не повинні втрачати регулятивну функцію. В умовах інфляції необхідно забезпечити товаровиробнику своєчасну виплату за реалізовану продукцію, щоб не знецінювався дохід і виробник мав можливість продовжити відтворювальний процес.

В Україні політика лібералізації цін на промислові товари та збереження недосконалого державного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію протягом 1991-1997 рр. посилили диспаритет цін. Рівень підвищення цін на промислову продукцію щодо сільськогосподарської був в середньому у 4,5 рази вищий. Диспаритет цін в країні до 2000 року поступово зростає.

Як відмітив міністр агропромислової політики України, за 1 тону дизельного пального укладався договір на поставку 7 тонн пшениці 3-го класу. При таких умовах нам не вистачало врожаю навіть на придбання дизельного палива, не говорячи вже про інші ресурси.¹

Така цінова політика привела до виникнення боргу в агропромисловому комплексі.

В березні 2000 року був прийнятий Закон України про списання заборгованості. На сьогодні на державному рівні списано або реструктуризовано боргів в АПК на суму близько 10 млрд.грн.²

Для подолання диспаритету цін та збитковості в Україні здійснена лібералізація цін на сільськогосподарську продукцію. Ціни на зерно зросли в 2-3 рази і в 3-4 рази на продукцію тваринництва. Замість 240 грн. за тону зерна в 1999 році і безконтрольного вивозу з держави понад 6 млн. тонн зерна за 2-3 місяці 2000 року отримали ціну, після збирання врожаю 750 грн. за тону, а сьогодні біржова ціна близько 900 грн. за тону.³

Механізм ціноутворення в сільському господарстві повинен враховувати специфіку даної галузі, а також галузей пов'язаних із аграрною сферою. Якщо ціна не буде покривати витрати виробника і приносити дохід у вигляді ренти, то не буде ефективного виробництва. Ціна повинна виконувати в умовах ринкових відносин свої

¹ Див.: Кириленко І.Г. Агропромисловий комплекс України: сучасний стан та погляд у майбутнє // Економіка АПК. – 2001. - №4. – С.23.

² Шовкалюк В.С. Регуляторна роль держави у реформуванні та створенні умов піднесення агропромислового виробництва // Екополітика АПК. – 2001. - №9. – С.11.

³ Кириленко І.Г. Агропромисловий комплекс України: сучасний стан та погляд у майбутнє // Економіка АПК. – 2001. - №4. – С.24.

функції такі як: обліково-аналітичну, тобто забезпечувати облік результатів господарювання; регулюючу та координуючу, з допомогою якої забезпечувати періодичне встановлення балансу попиту та пропозиції; споживання та виробництва; стимулюючу, тобто забезпечувати поєднання інтересів виробника і споживача продукції.

В умовах ринкових коливань необхідна державна підтримка відповідного рівня цін і цінової рівноваги, тому що розбалансування цінового механізму призводить до руйнівних наслідків. Система регулювання цін повинна бути направлена на підтримку власного виробника, щоб товаровиробник мав змогу вести розширене відтворення, щоб відбувалося регулювання обсягів і структури виробництва.

В цілому система державного регулювання цін у всіх країнах із розвинутою ринковою економікою базується на встановленні верхньої і нижньої межі коливання цін та індикативної або умовної ціни, яку держава намагається підтримувати.

Підтримка АПК з боку держави не обмежується тільки ціновою політикою, вона повинна охоплювати і податки, і кредитну політику, страхування ризиків, насичення внутрішнього ринку мінеральними добривами, засобами захисту рослин, паливом та ін.

Так, деякі заходи в цьому напрямку вже зроблені. Зокрема, знизилось податкове навантаження для селян, воно у 4-5 разів нижче, ніж на промисловця.

Промислові підприємства платять від 30 до 40 грн. зі 100 грн. грошового доходу. Сільське господарство в 1998 році платило 20-28 грн. На сьогодні це фіксована цифра – 7 грн. зі 100 грн. доходу.¹

Більшість економічно розвинутих і середньорозвинутих держав субсидують сільське господарство в залежності від кліматичних умов (середньорічної температури). Так, південні країни субсидують менше 10 дол. на гектар, а північні – 3500 дол.² Розрахунки економістів щодо України показують, що на один гектар сільськогосподарських угідь необхідно виділяти дотацій 106,8 дол.

Таким чином, зарубіжний досвід сучасного ринкового господарства свідчить, що сільськогосподарське виробництво не може бути саморегулюючим сектором економіки. На прикладі нашої країни переконуємося, що відхід держави від функції регулятора аграрно-економічних відносин є однією з основних причин спаду виробництва.

Країни-лідери сучасного прогресу переконливо доводять, що їхня економічна могутність формується під впливом послідовних структурних і якісних перетворень, з одночасним посиленням регулюючої ролі держави.

1. Біла С. Державне регулювання галузевої структури економіки України // *Економіка України*. – 2001. - №5.

2. Гордеев А. Экономика сельского хозяйства. Проблемы и политика // *Международный сельскохозяйственный журнал*. – 2000. - №2.

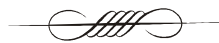
3. Кириленко І.Г. Агропромисловий комплекс України: сучасний стан та погляд у майбутнє // *Економіка АПК*. – 2001. - №4.

4. Лукінов І. Методи і засоби державного регулювання економіки перехідного періоду // *Економіка України*. – 1999. - №5.

5. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки. – К., 2000.

6. Шепотько Л., Прокопа І. Деякі аспекти макроекономічного регулювання аграрної сфери // *Економіка України*. – 2001. - №3.

7. Шовкалюк В.С. Регуляторна роль держави у реформуванні та створенні умов піднесення агропромислового виробництва // *Економіка АПК*. – 2001. - № 9.

¹ Там само. – С.24.

² Гордеев А. Экономика сельского хозяйства. Проблемы и политика // *Международный сельскохозяйственный журнал*. – 2000. - №2. – С.4-6.